

Žižkovské listy

Čtvrtletník Klubu přátel Žižkova

Číslo 40, prosinec 2008

Tak prosté je štěstí lidí i štěstí národů, jak prosté je štěstí dítěte.
Jde spíše o to, poznat štěstí, než štvát se za ním,
nebot' denně kyne a denně zase mívá,
není-li k jeho přijetí hotovo čisté srdce a přímý duch.

Krásné a klidné Vánoce a hodně zdraví, a na Nový rok nová léta,
nová příležitost obnovit se a osvobodit se. Od zlých a od zlého.

Rudolf Těsnohlídek

JAK TEN ČAS UTÍKÁ!

Ten maličký časopis, který právě držíte v ruce (nebo možná čtete na počítači), je již čtyřicáté vydání Žižkovských listů! Malý formát A5, deset až dvanáct listů textu, nějaký ten obrázek a troška poezie, která podle pana Suchého nikoho nezabije... Pro nezasvěcené nic významného. Jenže jak pro koho. Tenhle malý, nepravidelný časopis vzniká z čistého entusiasmusu několika jedinců, v čele s předsedkyní Klubu, paní Jiřinou Polaneckou, jako periodikum Klubu přátel Žižkova. Paní Polanecká je autorkou mnoha textů, šéfredaktorkou a koneckonců prostřednictvím rodinných příslušníků i nakladatelkou.

Tak už čtyřicáté vydání! To je docela slušný počet. Většina vydaných časopisů je k dispozici na webových stránkách www.zizkov-praha3.info. Začínají číslem 10 z roku 2001. Když

listuji stránkami jednotlivých časopisů, shledávám, že o Žižkovu už bylo napsáno všechno a už nic mě nemůže překvapit. Přesto v každém dalším vydání nacházím další a další nové věci, kterými se někdo z přispívajících autorů zabýval či zabývá. Ne, není to masově šfírené periodikum a přesto je v mnohém nenahraditelné. Přináší vzpomínky na Žižkov za oponou času, na doby minulé, které se vytratily aniž si často uvědomujeme slova v nadpisu této poznámky: jak ten čas utíká!

Při psaní mě napadá, není tenhle časopis i památkou pro příští generace? Jistě, je. Když procházím texty mnoha autorů, najednou si docela živě dovedu představit jak že to vypadalo v prvních žižkovských biografech, zpod kaštanů ke mně zaznívá cinkání pullitrů z hospodských zahrad a na rohu si představuji zatáčející modrý poštovní vůz, tažený koníkem. A kde že to vidím? Ve svojí představě, kterou vybudil ten či onen článek Žižkovských listů, když jeho autor popisuje svoje dětství

a mládí. Teď jako bych odtěnkud zaslechl poznámku, že to už dnes nikoho nezajímá....

Hm, mě a mnohé další ano. Chceme znát kde jsme se narodili, jak žili naši předkové, chceme znát svoje kořeny, protože strom, který nemá kořeny, musí velice rychle zahynout, stačí větší povětrí a je vyvrácený. Patříme na Žižkov, stejně jako naše Žižkovské listy a nikdo, ani z nějakého Bruselu či Magistrátu nám naši Republiku Žižkov nevezme! A Žižkovské listy už teprve ne!

Petr Kall

UŮBEC NE VESELÉ VÁNOCE

*Ježíšku, dej aby se prskavky vzpomínek přelomaly,
ať jejich jiskry jsou zlaté a nepálí,
ať světla svíček, než je noc zhasí,
zaplanou nadějí na lepší časy.*

Blíží se Vánoce, padají jiskřičky vzpomínek – někoho pálí, někoho pohladí a někomu přináší radost. Smutné vzpomínky má Jindřiška Klodnerová:

Před každými válečnými Vánoce jakoby si lidé nadělovali „vzkazy“ místo dárků: „že už to nebude dlouho trvat a bude po válce, protože fronta zase postoupila.“ S tím se i lépe překonávaly nedostatky jídla a jiného zboží.

Pod stromčekem jsme nacházeli hlavně knížky tištěné na špatném papíře a často jen brožované. Postupně jsem dostala všechny knihy od Boženy Němcové. Příbuzní a známí nám darovali knížky ze svých knihoven, a tak se po Vánocích četlo a četlo. Z oblečení jsme toho moc nedostávali – „šatenky“, jak se říkalo bodům na textil, nám zůstávaly celé, protože se na ně nedalo nic sehnat. Hodně se přešívalo, hodil se i dědečkův sváteční oblek z předválečné látky, ale ušitý tak poetivě hustým stehem, že jen vypárání takového obleku zabralo spoustu času. Přepletalo se a z potrhaných pletenin zase vznikaly nové věci, i kdyby zbylo jen na rukavice. Tak jsme válku přežívali i bez pomerančů, které měli jen Němci a německé ženy je dokázaly nosit v síťových taškách velmi provokativně, před zraky českých matek.

Vedle této materiální bídy trpěli lidé i psychicky, když se ráno dovídali, koho v noci zatkl gestapo, množily se seznamy popravených lidí.

Byli jsme tedy rádi, že se u chudého vánočního stolu sešla celá rodina. Protože bonbony byly také na příděl, šetřili jsme si dva měsíce před Vánoce naše přídělové bonbony a pak jsme je balili do hedvábných papírů s trásněmi, navazovali sňurkami a o Štědrém dnu zavěšovali na stromček.

Vánoční cukroví se peklo podle úsporných receptů, oříšky se nahrazovaly praženými ovesnými vločkami, šetřilo se tukem, cukrem i vajíčky do těsta, mouka taky nebyla dost kvalitní a někdy se těsto dost špatně spojovalo a hůře se s ním pracovalo. Hospodyňky si stěžovaly, že to není jak má být, ale nám dětem to stejně chutnalo a vanilkové rohlíčky, i když byly ošizeny, klouzaly do nás s čajem jako vánoční pochoutka.

To jsou moje vzpomínky od mých devíti let, kdy válka začala, až do mých patnácti let. Myslím si, že válku by měla hodnotit jen ta generace, která ji prožila, protože jen ta ví o ní vše. Připravila nás o bezstarostné dětství a ukázala nám válečné hrůzy a násilí.

Jindřiška Klodnerová

UÁNOCE PŘED STO LETY

V roce 1908, před I. světovou válkou, nařikali občané Žižkova na nedostatek a drahotu masa o velkých církevních svátcích. Finančně nejnáročnější byly ovšem Vánoce.

Kupovaly se nejen ryby a maso, ale i cukroví na ozdobení vánočního stromce. Toto cukroví prodávali např. Antonín Selichar v Husově třídě nebo August Lukeš na Kostnickém náměstí. Toho nejdražšího bylo 12 kusů za 20 h, toho nejlevnějšího se pořídilo za stejný obnos 40 kusů. Jemné vánočky nabízel Josef Kovařík v ceně od 20 h do 4 K a stejné byly ceny u Františka Kosteckého v Karlově třídě. Cukrovinky na vánoční stromek prodával v prosinci 1901 Josef Sokolovský na Basilejském náměstí čp. 300, jeden až čtyři kusy za 2 h. A pro vojenstvím zaujatá dívka nabízela v roce 1901 firma František Chlumský nástupce ve Štítného čp. 463 cukrové nebo perníkové revolvery po 2 h. Cukrovinky na vánoční stromky prodával v roce 1902 po 20 h a za tuto cenu jich podle kvality a velikosti bylo 10 až 40. O Vánocích 1906 zveřejnil podobnou reklamu František Zábranský na Sladkovského náměstí čp. 312; 140 kusů stálo 2 K. Jeden z konkurentů, cukrář Lukeš na Kostnickém náměstí čp. 635 (cukrářů bylo tehdy na Žižkově asi 25), nabízel 40, 20,

nebo 12 kusů různých druhů vánočního cukroví za jednotnou cenu 20 h. Oblíbená vánoční úprava ryb „na černo“ vyžadovala perník – ten „pěkný, čerstvý, medový“ stál před Vánocemi 1902 u nástupce Františka Chlumského řádek po 12 nebo 13 řezech 20 h.

O Vánocích 1908 využili prodavači pražských předměstí obecné drahoty a nekřesťansky zvyšovali ceny kaprů. 23. prosince chtěli za 1 kg většinou 2 K, ale na Štědrý den až 3 K. Na Žižkově se prodávaly i dovážené mořské ryby: Jaroslav Pícek v Libušině 58 nabízel od listopadu 1908 ryby ze Severního moře, 1 kg bachně za 60 h, tresky za 84 h, mořského lososa za 90 h...

...Takto popisuje vánoční nákupy na Žižkově ve své knize „Jak žil Žižkov před sto lety“

RNDr. Zdeněk Šesták

**Tak – a už pojd' domů, lampu rozsvítíme
– někdy jde z Času hrozný strach –
spolu se z okna vykloníme,
je věčnost jen v lásce a ve hvězdách.**

Olga Scheinpflugová

**S lítostí a smutkem oznamujeme, že 14. 11. 2008 zemřel náš člen,
spolupracovník, přítel, člověk, kterého jsme měli rádi,**

RNDr. Zdeněk Šesták.

**Děkujeme mu za jeho milé knížky a mnohé jiné práce o Žižkově.
Ve své tvorbě zůstane stále mezi námi.**

Členové Klubu přátel Žižkova

RNDr. Zdeněk Šesták, Dr.Sc. (1932–2008)

Rostlinný fyziolog, někdejší vedoucí vědecký pracovník Ústavu experimentální botaniky Akademie věd ČR. Zabýval se především výzkumem fotosyntézy. Je autorem téměř sta vědeckých pojednání a mnoha popularizačních článků a editorem a spoluautorem čtyř vědeckých publikací (dvě z nich vydalo nakladatelství Academia: *Metody studia fotosyntetické produkce rostlin* v roce 1966 a *Photosynthesis During Leaf Development* v roce 1985). Vytvořil projekt mezinárodního vědeckého časopisu *Photosynthetica* a téměř čtyřicet let působil jako jeho vedoucí redaktor. Spolu s dr. Jiřím Čatským vydával pětadvacet let knižní *Bibliography of Photosynthesis*, byl koordinátorem skupiny Biologie v třináctidílném *Naučném slovníku zemědělském*. Byl

také nadšeným propagátorem oboru vědecká komunikace, o němž přednášel v univerzitních kurzech (zejména na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích) a v kurzech pro doktorandy pořádaných Grantovou agenturou ČR, Akademií věd ČR a dalšími institucemi. Na toto téma napsal úspěšnou knihu *Jak psát a přednášet o vědě* (Academia 1999).

Jeho záliby byly spojeny především s výtvarným uměním (byl předsedou redakční rady členského věstníku Klubu přátel výtvarného umění Panorama), s loutkářstvím (v roce 2000 vydala Academia jeho knihu *Kašpárek stále aktuální*) a s historií, především s obdobím druhé poloviny vlády císaře Františka Josefa I.

V posledních letech vydal také knihy o životě Žižkova: *Jak žil Žižkov před sto lety*, *Jak hřešil Žižkov před sto lety* a *jak se ze Žižkova stalo velké město*. Všechny tři knihy laskavě věnoval knihovně Klubu přátel Žižkova.

SILVESTROUSKÉ A MASOPUSTNÍ TISKY

aneb Ze sbírky časopisů Rob. Šroma v Žižkově

Oddělení časopisů knihovny Národního muzea (KNM) v bývalém místodržitelském letohrádku v pražské Stromovce uchovává jednu z největších sbírek novin a časopisů, které kdy vycházely na území království Českého. Mezi těmito více či méně pravidelně vycházejícími tiskovinami jsou i tisky příležitostné, které některé spolky vydávaly k různým příležitostem, zejména k masopustním maškarním plesům a silvestrovským zábavám. Velké množství je jich zahrnuto pod signaturou Z 55 A. Kromě tisků pouze s razítkem KNM nesou mnohé z těchto sešitků také razítko „Sbírka časopisů Rob. Šroma v Žižkově“ a to dokonce ve dvou provedeních lišících se typem písma. Tato sbírka tedy musela být dost rozsáhlá, když se sběrateli vyplatilo pořídit si postupně dvě razítka. O sběrateli se ví, že to byl žižkovský učitel a údajně o něm kdysi vyšel článek v *Národní Politice*. Zatím se mi nepodařilo zjistit, zda tuto sbírku do knihovny věnoval nebo zda ji on nebo jeho dědicové knihovně prodal. V každém případě pan učitel udělal významnou práci a zachránil mnohé z těchto efemérních tiskovin, které nejčastěji končily ve sběrných surovinách nebo v krámech jako obal na zboží. Tyto tiskoviny v KNM knihovnický zpracovali až v letech 1986 a 1987.

Teprve v posledních letech dostává KNM povinné výtisky vydávaných novin a časopisů. Dříve se tyto knihovní fondy rozmnožovaly hlavně nákupy nebo dary. Příležitostné tisky se do nich dostávaly nepravidelně a proto zařazení celých sbírek bývalo značným obohacením. Již Roubíková „Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863-1895“ (vydala Česká

akademie věd a umění v roce 1936) ovšem naznačuje, že už za první republiky měla KNM některé z těchto tisků, vydaných ke společenským příležitostem.

V tomto přehledu se zaměřím pouze na ty z plesových a podobných příležitostných tiskovin, které vycházely v době Rakouska-Uherska, i když jsou ve sbírce také takové, které nesou data vydání v době první republiky. Zdá se, že to vymezuje i sbírku Šromovu, která zřejmě neobsahuje žádné tisky vydané po II. světové válce (za války bylo jejich vydávání téměř nemožné).

Menší množství oněch tiskovin vydaly různé stolní společnosti, které se scházely pravidelně v některém hostinci a pořádaly tam zábavy přístupné širší veřejnosti. Tak pražský *Bachor* (1897, 1903) nesl podtitulek „Nezávislý orgán lidí dobré vůle, scházející se Na růžku,“ tisk Hamota, vydala v roce 1903 stolní společnost ze smíchovského pivovaru, *Pražský Sylvestr 1907* zase vydal Klub přátel lidové osvěty v Praze. Dalším pořadatelem zábav a vydavatelem příslušných tisků byly pěvecké spolky (například „Sylvestrovský orgán pro každého“ *Břítva* vydal v roce 1883 zpěvácký spolek Věnceslav v Libni). Zábavní výbor slavnosti Fidlovačka vydal v roce 1888 Knejp, s podtitulem „Časopis pro každého – kdo si ho koupí“. Truhláři vydávali tiskovinu *Rejdovačka*, jejíž dvě osmistránková čísla ve sbírce nemají vnočení. Rytci zase vydali v roce 1884 „orgán vzájemně se podporujících graveurů“ *Rejpadlo*. Významným vydavatelem bývali umělci pražského Národního divadla (z jejich produkce je např. *Harlekýn* z roku 1907, *L'Eco di Venezia Grande* z roku 1912).

Také některé spolky sportovců bývaly edičně aktivní (např. v roce 1901 cyklistický klub Čechie na Královských Vinohradech). Tradičně bývali vydavatelé typografové: jak označení místa Šosořezy ukazuje, zřejmě ti hrdlořežští vydali v lednu 1896 *Normální skřípec*, s podtitulem „Satyricko-humoristický list pro obveselení smutné chasy typografické. Vychází, když už je těch hloupostí dost.“ „Spolek provazníků“ v Roudnici měl zřetelně humorný charakter, i když čistý výtěžek tiskoviny *Provaznický uzel* (1896, 1897) i oznamované zábavy věnoval na polévky chudým školním dětem.

A nesmíme zapomenout ani na čtenářské spolky. Ten ve Vizovicích vydal v roce 1891 *Vyzovické klepy*, s podtitulem *Humoristicko-buřičsko-mladostaročesko-nepoliticko-satyricko-mládencko-sociálně-potměšilý orgán všech špásu milovních smíchem pukajících mrzoutů a ctitelů Sylvestra*. Motto měl „Komu libo, / nechť se směje, / komu nelibó, / nechť se zlobí.“ Snad nejvíce politický je „Tajný list beznárodních petrolejnů severočeských“ vydaný v masopustě 1898 a nazvaný *Červené strašidlo*; podobně jako jiné tehdejší sociálně-demokratické tiskoviny napadá mladočechy, klerikály i národní sociály a ze jmen kritizovaných tehdejších politiků tam najdeme jména jako Badeni, Baxa, Dyk, Engel, Grégr, Herold, Kaizl, Klofáč, Pacák, Rašín nebo Udržal. Slovem petrolejník se tehdy označoval atentáčník, anarchista nebo terorista. Petrolej byl totiž hlavní a snadno dostupnou součástí domácí výroby bomb.

Stejné názvy použili občas různí vydavatelé: tak *Randál!* se v roce 1876 nazýval „Orgán masopustního bláznovství“ vydaný v Olomouci (vydavatel a odpovědný redaktor: Chňaplašňura), kdežto v roce 1897 byl pod stejným titulem (ale bez vykřičníku) vydán *Randál* jako „Orgán revoluční“ s mottem: „Ať žije ‚frc‘ a legranda“ pro Smíchováky a Košířáky.

Kostýmní merendy pořádaly také občanské besedy. Oblíbený byl název *Šotek*; v roce 1883 ho nesl „nekopulířovaný společník Besední Merendy“ v Karlíně, který v roce 1885 pozměnil podtitul na „Merendní časopis věnovaný karlínským klepům a copům – trará-bum!“ *Pražská Městská beseda* vydala k 18. tancovačce v lednu 1891 brožurku *Švanda dudák* ve stylu tehdy oblíbeného humoristického časopisu (i jejím vydavatelem a redaktorem byl spisovatel Ignát Herrmann), v roce 1901 pak tisk *Za čínskou zdi* (s podtitulem „S kulturou vpřed!“), v němž najdeme i „Večerní písničky zamilovaného mandarína“ od Josefa Švába Malostranského.

RNDr. Zdeněk Šesták
(Dokončení příště.)

Ilustrace: Vlastimil Rada a Jaroslav Žák

ČESKÁ POŠTA U HISTORII – 2. část

Doprava pošty po železnici zůstala hlavní složkou poštovní přepravy i po vzniku samostatného Československa v roce 1918. Ve státě, který vyrostl na troskách rakousko-uherského soustátí po jeho porážce v první světové válce, narážela nová, tento-

Poštovní zřizenci o pracovní přestávce při noční službě na poště Praha 25 (listovní výpravna), 23. 12. 1937

krát již československá poštovní správa při budování a organizaci poštovní dopravy na mnoho potíží. Hlavní obtíže představovala orientace celého dopravního systému na Vídeň a Budapešť, která byla pozůstatkem tuhého centralismu bývalého mocnářství. Válka po sobě zanechala zanedbaný a nedostatečný vozový park vlakových pošt, rozvrácený systém poštovních kurzů silničních a nebyl po ruce ani dostatek odborně připraveného poštovního personálu.

Poštovní správa se ve spolupráci se správou železnic snažila nejprve vybudovat nové hlavní tahy poštovní železniční dopravy v republice. Zatímco dříve většina hlavních tratí směřovala k Vídni

a Budapešti, bylo třeba nyní vybudovat páteř železniční dopravy napříč republikou od západu k východu. Tento úkol se podařilo splnit jen díky kombinaci a propojení dřívějších železničních tratí a změnou směřování vlakových souprav.

První vlakovou soupravou, která vyjela po takto zkombinované trati, byl rychlík z Prahy do Ostravy. Do této soupravy byla již 10. ledna 1919 zařazena vlaková pošta, která poprvé v historii poštovní dopravy u nás zprostředkovala na tomto novém hlavním tahu dopravu od západu na východ republiky dopravu listovní pošty. Druhý rychlík, který odpovídal zeměpisné poloze republiky a potřebám její správy, byl zřízen na trati mezi Prahou a Bratislavou. Zde byla původně zřízena pouze doprava přímých poštovních listovních závěrů, později vlaková pošta.

Koncem dvacátých let se také stabilizoval park železničních poštovních vozů. Pošta používala jednak ještě železniční vozy, které převzala po převratu v roce 1918, jednak zakoupila řadu železničních poštovních vozů z domácí produkce vagonky v Kopřivnici a v Králově Poli v Brně.

Třicátá léta nepřinesla větší změny v organizaci nebo rozsahu dopravy pošty po železnici. Podařilo se však prosadit a reali-

zovat některá drobná zlepšení ve vybavení a zařízení vlakových pošt. Pracovní prostředí zaměstnanců vlakových pošt bylo v některých vozech řady Fa zlepšeno.

Kromě automobilů poštovní správa v Praze převzala také část vojenského skladiště Citadela na Vyšehradě, které představovala na autodílny, kde se zpočátku upravovaly pro dopravu osob automobily Laurin a Klement s valníkovou karosérií. Sloužily ve 20. letech poštovnímu automobilovému parku celé republiky. V roce 1926 měla Citadela ve stavu 100 nákladních aut pro sběrnou poštovní služby v Praze a 216 automobilů pro celou republiku.

Vyšehradskou Citadelu potkala v roce 1927 velká katastrofa, kdy vyhořela a ve skladech a dílnách bylo téměř vše zničeno. Autodílny byly po požáru přeneseny do Vršovic, kde se již delší dobu stavěly garáže a sklady spolu se sídlem Správy poštovní automobilové dopravy.

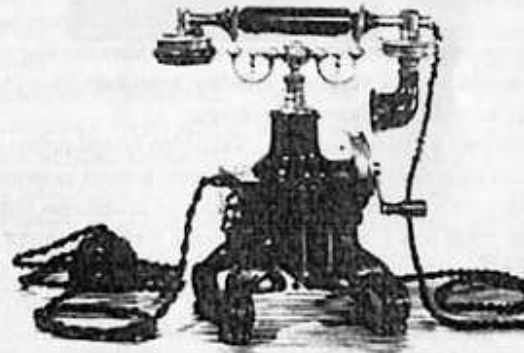
Nový přepravní systém umožnil, aby organizace poštovní dopravy odpovídala a pružně reagovala na potřeby národního hospodářství a celospolečensky významné úkoly. Byla tak realizována snaha, aby místa, kde sídlily významné politickosprávní orgány, a místa, která měla klíčový hospodářský význam, byla zapojena přímo, radiálně, a ostatní obce pak prostřednictvím jednoho nebo více přepravních uzlů do poštovní přepravní sítě. Stále větší důraz se v druhé polovině

dvacátých let kladl na včasnou dopravu denního tisku vlakovými poštami po celém území republiky. Již od února 1923 jezdila nočním nákladním rychlíkem z Prahy do Brna vlaková pošta, která přivážela už v pět hodin ráno do Brna noviny podané v Praze o půlnoci.

Vzhledem k tomu, že v polovině třicátých let se na železničních tratích objevily první motorové vlaky, začala poštovní správa dopravovat zásilky speciálními služebními vozy dráhy, které byly pro tyto nové motorové soupravy vyvinuty a stavěny.

Způsoby poštovní dopravy prodělávaly v příštích letech období bouřlivého rozvoje a celý systém poštovní přepravy se měnil, úroveň železniční poštovní dopravy z konce dvacátých let se v podstatě až do šedesátých let nezměnila.

Nemůžu nevzpomenout jedinečnou poštu – poštu vlakovou. Pan Vašku, „nestor vlakovek“ o ní vypráví: „Každý druhý den v jiném městě, poznával jsem republiku od Šumavy k Tatrám a to doslova. Poznal

Luxusní stolní telefon Ericsson z roku 1891

jsem, co je to soužití s kolegy, víc než u jiných profesí. Spolu v cílových stanicích, v době volna, navštěvovali jsme různá kulturní zařízení, věnovali se turistice, poznávali prostředí a zvyky, a dělal jsem dokumentární snímky poštovní přepravy, ale i jako vzpomínku na všechny úžasné kolegy, kteří se mohou pyšnit neuvěřitelný-

mi historkami a prací, jakou poznal málokdo.“ – Vlakové pošty definitivně skončily 29. května 1999.

Doprava poštovních zásilek po železnici zůstala v předmnichovské republice, během nacistické okupace a vlastně až do února 1948 nejrozvinutější a nejlépe organizovaným odvětvím poštovní přepravy v Československu.

V době temna byla pošta strategickým bodem, podléhala protektorátnímu ministerstvu dopravy a techniky a její činnost byla omezena. Poštovní styk s cizinou byl omezován a v roce 1944 vyšel Poštovní řád, který mj. stanovoval, že protektorátní korespondenci se zahraničím povolují pouze policejní orgány.

Z trafik a pošt známky české známky a nové musely být označeny dvojjazyčným nápisem „Böhmen und Mähren“ a „Čechy a Morava“.

Ze zaměstnanců se na odpor postavili ti nejstatečnější: byli to pracovníci vlakové pošty Praha 15, z pracoviště poštovní přepravy na Hlavním nádraží v Praze, kteří s nasazením života pašovali zprávy vedoucích pracovníků odboje na krycí adresy a páliili zásilky německé poštovní. Ve vagoncích vlakových pošt ilegálně převáželi mladé muže, kteří se v zahraničí zapojovali do odbojové činnosti. Za zmínku stojí i poštovní oddělení v terezínském ghetu. „Dopisnice z protektorátu do Terezína a naopak musely být napsány v němčině, obsahovat maximálně třicet slov a podléhaly přísné cenzuře,“ píše o tom dr. Galuška. K blížícímu se konci války připravila exilová vláda nové poštovní známky s nápisem ČSR a s portréty účastníků zahraničního odboje, kteří zemřeli v boji proti okupantům.

Rok po osvobození, v listopadu 1946, schválilo tehdejší Národní shromáždění

nový Zákon o poště, který nahradil vsutku stoleté rakousko-uherské zákony a na svou dobu byl mimořádně pokrokový. Ještě po 50 letech patřil k nejmodernějším v Evropě.

S „Vítězným únorem 1948“ přišlo znárodnování a opět další politické perzekuce. Základní společenské změny, které se realizovaly a projevíly ihned po osvobození v květnu, zasáhly i poštovní dopravu. Již v květnu 1945 došlo k vyvlastnění a zestátnění soukromého dopravního podniku v Praze a dalších velkých městech. Po únorových událostech byli na území celého státu z poštovní služby postupně vyloučeni drobní soukromí dopravci. Silniční dopravu pošty a její prostředky zcela převzal stát, ať již v režii státního resortu spojů, nebo dopravními prostředky ostatních státních partnerských dopravních organizací (ČSAD). Silniční potahová vozidla byla postupně nahrazována motorovými prostředky, tentokrát již výhradně ve státním sektoru.

Také pro řízení pošty znamenal nástup komunistů k moci zásadní změny: dělením původního pražského ředitelství pro pražské země vznikaly nové obvody, na nižších stupních řízení tzv. okrskové poštovní úřady. Význam opatření byl - soustředit pod bdělé oko komunistické strany nejen ředitelství České pošty, ale i krajské správy a okresy. Vše probíhalo pod dohledem sovětských poradců s cílem vytvořit centrální byrokratické řízení a zlikvidovat i poslední zbytky původního řízení.

Zmenšil-li se rozsah poštovní přepravy především na vedlejších tratích, zůstala páteří celého procesu na delších tratích, hlavních tazích železniční dopravy v celé republice i s bližší cizinou.

*(Dokončení přístě
– Pošta Praha-Žižkov.)*

VLADIMÍR NEFF, ŽIŽKOVSKÝ SPISOVATEL

Kronikářem a romanopiscem nového Žižkova se stal Vladimír Neff (1909–1983) svou pražskou pentalogií, která sleduje, jak se z Prahy stávalo moderní velkoměsto a jakými proměnami procházela česká společnost.

Začíná své dlouhé vyprávění léty padesátými, v době mládí našich praotců, kdy Praha byla město „malé a zkyslé, přihřblé a smutné, zamklé a zmarnělé“, a sleduje osudy dvou podnikatelů Martina Nedobyla a Jana Borna – i jejich potomků po dobu bezmála jednoho sta let. Už v prvním díle pentalogie, který má název Sňatky z rozumu

(1957), se dostane čtenář na Komotovku, chátrající žižkovskou usedlost. Neff, pražský rodák, který prožil většinu svého života na Žižkově, měl znamenité znalosti o bývalém životě a rozšířil si je důkladným studiem literatury. Vypráví o tom, jak tady středověk, představovaný hradbami, se doslova křížoval s tím, co počátky věku rozumu prozatím přinesly nejdokonalejšího; „zde se sráželo odbyté a tupě trvajících s bořícím a nastupujícím, zde se prolínala technická díla epochy staré a nové, zde se přítomnost bezohledně prodírala překážkou minulosti,“ napsal Vladimír Neff. Jde o rok 1863. Vnitřní Praha už má dláždění a plynové lampy na náměstích, ale za branami, pod Žižkaperkem, jak se říkalo, byla nevládná kopčítá krajina se zvětralými skalami a pahorky porostlými křovisky,

s chatrnými zbytky někdejších vinic, všude skládky popela a smetí, ale také lány obilí, divoké ovocné sady a mezi tím sem tam osamělý, značně zchátralý dvorec napul dřevěný, napul zděný.

V roce 1874 koupila obec pražská od vojenského eráru velkou část hradeb mezi branou Koňskou, Novou a Poříčskou až k pravému břehu Vltavy a rozhodla, že budou zbourány. Šlo o to, zda na jejich místě vzniknou parky, anebo domy a ulice. O tom vypráví Vladimír Neff ve druhém díle své pentalogie, v románu Císařské fiálky (1958). Na Žižkově se začalo stavět ještě dříve, než

padly hrady. Ale stavělo se bez ladu a skladu, bez celkového plánu, zcela náhodně. V roce 1874, po stržení pražských hradeb, byl postaven na samém kraji Žižkova, v blízkosti železničního viaduktu, při olšanské silnici, která brzy poté dostala jméno Karlova a dnes se jmenuje Seifertova. Dům, který má č. 3, tento dům, v románu připsaný Martinu Nedobylu, byl rodinný dům pražských Neffů. Je to rodný dům Vladimíra Neffa, který byl po více než půl století jeho bydlíštěm.

I v třetím díle pentalogie, v románu Zlá krev (1959), hraje Žižkov důležitou roli. Je to Žižkov z počátku let devadesátých, v tu dobu již nejlidnatější a nejrychleji rostoucí pražské předměstí, které má dvě trati koňské dráhy a elektrické osvětlení na ulicích a náměstích. Zaujímal plochu

devadesáti hektarů. Jenže obyvatelé domů ledabylye vybudovaných nebyli už pasivní chudáci. Na rozhraní Vinohrad a Žižkova, před Kanálskou zahradou, byl uspořádán veliký tábor lidu. Šlo v něm sice o všeobecné hlasovací právo, ale i o jiné dělnické požadavky. Od časného rána proudily zástupy ze Žižkova kolem Rajske zahrady, ale i odjinud, z Vinohrad, z Vršovic, z Karlína. Dělníci byli zákeřně přepadeni policií, která postupovala s nasazenými bajonety. Pod bajonetem vykrvácel žižkovský dělník Karel Pecold, zasáhla

i jízdní policie se šavlemi, ale nakonec musela ustoupit, když přišly dělnické posily. Také v posledních dílech románu Neffova, Veselá vdova, (1961) a Královský vozataj (1963), jejichž děje končí květnem roku 1945, zůstává Žižkov jedním z důležitých dějišť. Neffova pentalogie završila snahy českých autorů zachytit podobu Žižkova, který se svým charakterem liší od ostatních pražských čtvrtí, a dopátrat se zároven příčin oné nápadné odlišnosti.

Žižkov v životě a v literatuře

Foto: www.osobnosti.net

INFEKČNÍ NEMOCNICE

Pamětníky místa, kde na Žižkově stával starobylý infekční špitál, bychom dnes už nenalezli. Otec autora těchto článků, ještě jako kluk – v dobách před první světovou válkou, ovlivněný dětskou fantazií o mystickém stavení, podnikal s kamarády časté výpravy k tehdy již zrušené záhadné nemocnici.

O předchozím chodu zmíněné léčebny nakažlivých chorob, o lékařích, zdravotních sestrah a pacientech, nevíme již nic. Ve schematizmu města Žižkova z roku 1907 je nemocnice olšanská evidována pod číslem popisným 121 coby majetek obce žižkovské a definována již jako „infekční nemocnice bývalá“. A lokalizována: „vpravo od Vídeňské silnice, na cestě Malešické, směrem k Židovským pecím“.

Kde přesně nemocnice čp. 121 stála? Nejzazší a nejposlednější výspou města Žižkova směrem na východ byla v roce 1891 ulice Šlíkova (dnešní Ostromečská). V roce 1905, kdy několikaletou výstavbou vznikly tři další bloky domů, se nejvýchodnější výspou Žižkova stala ulice Domažlická. A odtud dál vedla jen rozlehlá a mírně zvlněná pustá pláň, ohraničená na straně severní silnicí do Českého Brodu a na straně jihovýchodní hrboilatou a nedlážděnou polní cestou do Malešic.

A právě zde, za tehdejšími koncem a v ose Harantovy (dnes Roháčova), stála osamocená infekční nemocnice olšanská.

Svému původnímu účelu časem přestala sloužit. A protože svoji polohou překážela dalšímu prodloužení Harantovy ulice na východ, neunikla demolici.

Autor tohoto článku vyměřil, že nemocnice čp. 121 stávala uprostřed budoucí prodloužené vozovky Roháčovy ulice, přesněji mezi později vystavěnými dnešními domy čp. 1193/78 a 1525/80 na straně jižní, a domy čp. 1502/97 a 1610/99 na straně severní.

Miroslav Čvančara

ZE UZPOMÍNEK ŽIŽKOVÁKA

Aby se snad někdo nedomníval, že jsme se na Žižkově jen prali, mám povinnost uvést, že jsme hráli ušlechtilé uliční hry a proto se nám právem říkalo „uličníci“. Byly to hry jako „Na roháka“, „Na pikolu“, „Na vodníka“. Nejoblíbenější hra byla Na RAUBY, zloděje a policajty. Jiné hry byly kuličky – jménem: Kasa – gino – ting pink – labeta – čára – důlek. Fotbal se hrál samozřejmě, ale s hadrákama na „plácku u Bezovky“. Co to je hadrák, nutno vysvětlit. Vyráběl se ze starých punčoch. Kdo chce k tomu postup výroby, vysvětlím, až mě o to požádáte – výroba není patentovaná. Jiné zábavy, do kterých se nám moc nechťelo – pro vojenskou kázeň, byla návštěva tělocvičen: Sokol, Orel, DTJ, FDTJ. Nejšťastnější byli ti, co chodili ke Skautům. To se povedlo jen tomu, kdo získal porozumění rodičů a také peníze na kroj.

„Tík“ není šifra, ale bylo to znamení na svolávání. Každý kluk umí pískat, ale my jsme měli svůj vlastní signál. „Tík“ se jaksi vyrazilo krkem ve vysokém tónu. Bylo to prý protivně zaječení, jak říkala naše domovnice. Prý pískám jako německá myš. Ještě jsem tíknu na schodech v běhu, ale domovnice byla pohotová, stála pod schody a jak jsem proběhl, snažila se zasáhnout mě koštětem. Když se jí nepodařilo mne zasáhnout, doprovázela mne slovy nesrozumitelnými, ale nijak hezkými. Prý mne měla ráda, ale měla na starosti pořádek v domě, tak jeho narušitel musel být pokárán. Tato paní Kutinová byla jediná osoba v domě, která nechťela mít pro nás porozumění.

Jinak se k nám ostatní nájemníci či partaje chovali dobře. Byla to paní Nohejlová, která mívala na plotně vonící padavky a ráda mi dala kolík jsem chtěl. Byla to ta paní, co

napínala záclony, jak jistě pamatujete. Ani mrkví jsem nepohrdl, ale nejráději jsem měl „mampí“, což bylo maso. Ale já jsem děkoval za všecko, i když jsem věděl, že to „mampí“ není. V běhu jsem děkoval „dobrý mampí“ i když to byla mrkev. Tomu se paní Nohejlová tak srdečně smála, až se musela oběma rukama držet za břicho, ale i za to „bohatství“, které měla nad břichem. Ostatní sousedé v našem domě by stáli za zmínku, ale podobné události byly v každém domě.

Nesmím opomenout k tomu signálu „tík“, že se to muselo natrénovat. Ale každý to vyrazil ze sebe v jiné tónině, takže jsme se dobře poznávali.

Pěknou partu kluků jsem měl na starosti já. Byli to ze stejného domu: Jirka Kromíchal, Jarda Cafourek, z náměstí Vašek Galí a někteří kluci z „Moskvy“. To byl dům na rohu náměstí, kde ještě byly maštale s koňmi.

S běháním po ulici jsme měli také úrazy. Bylo to obyčejné koleno. Maminka na to měla desinfekci. Když právě prala, tak tím, co měla při ruce, mi koleno umyla, Mýdlová voda páčila, ale účinkovala, takže jsem mohl zas běžet ven a pokračovat v hrách. „Kdyby ses raději učil!“ – musel jsem častěji vyslechnout, ale přece jsem školou prošel, i když ne s nejlepším prospěchem. Hlavně, že jsem si to dětství a jeho radosti dobře užil.

Eda Marek

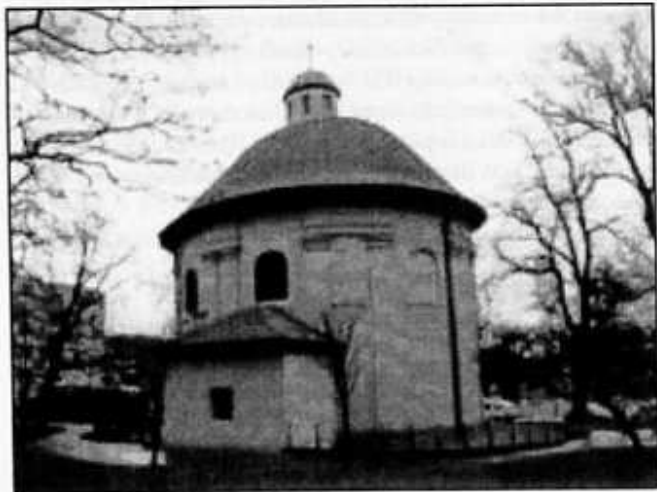
ZMĚNY KRAJINY OLŠANSKÉ

V 18. století změnila se velice tvárnost krajiny tehdejšího Žižkova. Ke změně přispělo také zřízení nynějších Olšanských hřbitovů. Když totiž po r. 1679 zuřil v Praze hrozný mor, jímž na tisíce lidí zahynulo, Staré i Nové město zřídily si hřbitovy pro morem zemřelé za městem. Za tím účelem r. 1680 magistrát novoměstský koupil na návrší blíže Olšan zahradu a tam se vyvázely mrtvoly z farních osad novoměstských. Také v letech 1713 a 1714 bylo tam pochováno převeliké množství lidí morovou ranou zemřelých. Proto tu roku 1719 založil novoměstský primas Jan Fr. Krusius z Krausenberka kostel sv. Kříže. Při něm byla zřízena poustevna, aby tu poustevník přebýval, kostel opatroval a zvonil. Později tu byly slouženy i mše a z Prahy sem byla konána procesí od sv. Jindřicha. R. 1726 tu bylo vystavěno obydlí pro kněze a roku 1729 sem byl dosazen kaplan. Později byla na hřbitově vystavěna ještě kaple Panny Marie.

R. 1741 tu bylo pochováno na 6000 Francouzů, pobitých dílem při obléhání Prahy, dílem zemřelých morem. R. 1757, když Prusové na olšanských polích nad Rakušany zvítězili, přitrhli ke hřbitovu sv. Kříže a vše poplenili, pokradli a rozbili. Kaplan před nimi uprchl do Uhřetěvsi.

R. 1771 bylo u sv. Kříže pochováno kolem 2000 lidí, kteří zemřeli na chřipku. Roku 1782 byla zrušena poustevna a r. 1787 se na hřbitově přestalo pochovávat, když spojením pražských měst byl za společný hřbitov Starého a Nového města určen staroměstský hřbitov na Olšanech. Ten byl zřízen r. 1680 z podobných důvodů jako hřbitov novoměstský. R. 1680 totiž koupil staroměstský magistrát k pohřbívání staroměstských farníků, zemřelých morem, od Jakuba Štíky z Paseky zahradu u svého dvora olšanského za 809 zl. Rýnských a upravil ji v pohřebiště. Téhož roku tam byly pochovány tisíce mrtvol a když mor neustával, staroměstský magistrát tu vystavěl kapli k počtu patronů proti moru (sv. Rocha, sv. Šebestiána a sv. Rosalie), která byla dokončena

r. 1682. Zároveň dal v roce 1680 staroměstský měšťan a pozdější primátor Jiří Jan Reismann z Reisenbergu, majitel usedlosti nazvané po něm Reismanka (v místech nynějšího Sladkovského náměstí), na cestě ke hřbitovu před olšanským dvorem postavit Boží muky. (Stály na rozcestí tam, kde se nyní dělí ulice Chelčického od ulice Táborské. Byly posta-

veny r. 1895 na národopisné výstavě v české vesnici. Také dřevěný kříž z Reismanky byl r. 1895 za národopisné výstavy postaven v české vesnici, nyní stojí u národopisného muzea v zahradě Kinských).

Jako na hřbitově u sv. Kříže, byli za pozdějších morů i na tomto hřbitově pochováni pouze lidé, zemřelí morem, až teprve r. 1787, když nařízením císaře Josefa II. byly hřbitovy kolem pražských kostelů zrušeny, tento staroměstský hřbitov se stal společným a jediným hřbitovem spojeného města Starého i Nového. Téhož roku byla zřízena fara u sv. Kříže a k ní byla přifařena kaple sv. Rocha (dříve náležely vinice dílem k sv. Jindřichu a k sv. Štěpánu do Prahy), což trvalo do roku 1842, kdy byl kostel sv. Kříže pro svůj sešlý stav zavřen a kaple sv. Rocha se stala olšanským farním kostelem. Oltáře od sv. Kříže byly přeneseny ke sv. Rochu, kam se také odstěhoval farář. Kostel sv. Kříže stojí v zahradě při Libušině (dnešní Kubelíkově) ulici a v současné době se v něm konají kulturní akce.

K této farnosti náležel do r. 1851 Karlín, vsi Olšany, Strašnice a Viničné hory čili Vinohrady za Koňskou a Novou (čili Horskou) branou (tj. nynější Žižkov a Královské Vinohrady). V téže době byl před hřbitovy katolickými zřízen židovský hřbitov, na němž se pochovávalo do r. 1890. K olšanským hřbitovům vedla dávná olšanská cesta, zvaná také později pro svůj hlavní účel cestou „umrlčí“. Po obou stranách této cesty od Reismanky se tam vypínalo mohutné stromořadí ořechů.

Na počátku 18. století se olšanští faráři snažili, aby v Olšanech byla zřízena škola. Již dříve konal kaplan při kostele sv. Kříže v neděli odpoledne křesťanské cvičení pro mládež z okolních vinic, ale do školy chodily tyto děti buď do Vršovíc nebo do Prahy, nebo do karlínské školy německé v invalidovně. Sám pražský magistrát žádal r. 1820 o zřízení školy a navrhoval pro ni hostinec u olšanského hřbitova (hřbitovní dům č. 3 vlevo od vchodu), ale ten nebyl schválen. Protože zřízení veřejné školy se pro značný náklad na školní budovu protahovalo, olšanský farář P. Fr. Vejvoda zřídil r. 1837 jednotřídní soukromou školu pro děti olšanské farnosti (v domku č. 8). Roku 1837 byla zřízena veřejná dvojtřídní škola v nové školní budově, která stojí dodnes (v Táborské ulici), ještě donedávna sloužila školním účelům a teprve r. 1872 byla rozšířena na trojtřídní. Později olšanská škola splynula s ostatními žižkovskými školami.

Značně nesnáze zapříčinil při neobyčejném vzrůstu katolického obyvatelstva chybějící kostel. Kaple sv. Rocha na Olšanech naprosto nestačila, a když r. 1879 byla opravována, nebylo v Žižkově místa, kde by se mohly konat služby Boží. Proto pražský arcibiskup dovolil, aby se aspoň pro školní mládež mohly konat služby Boží v neděli na Komenského náměstí před školou. Téhož roku byl v Žižkově ustaven spolek pro vystavění chrámu Páně, který r. 1883 koupil dům č. 520 ve Štítného ulici a upravil jej v prozatímní chrám, při němž byla zřízena farní expozitura pro Žižkov.

Přispěním obce (50 000 zl.) i Matice náboženské (30 000 zl.) se roku 1903 podařilo vystavět nákladem 400 000 K na Sladkovského náměstí vkusný gotický chrám (plány navrhl a na stavbu dohlížel architekt Josef Mocker, stavbu provedl stavební rada Jindřich Motejl), stavba začala r. 1898.

*Ottova encyklopedie obecných vědomostí
(text, úprava -iv-)*

Nová literatura v naší knihovně

Vladimír Slánský: 130. výročí tělocvičné jednoty Sokol Žižkov
Zdeněk Šesták: Jak se ze Žižkova stalo velké město
Kristian Pavel Lanštják, ev. farář v České republice
Julius Komárek: Neznámá tvář Prahy – zvířata ve velkoměstě
Rudolf Novák: Průvodce plynárenským muzeem
Vojtěch Volavka: Pout' Prahou (Dějiny umění)
Pražské metro (vydal Orbis)

Čtěte naše knihy a časopisy!

Milí přátelé,

dostáváte dnes 40. číslo spolkového časopisu *Žižkovské listy*. Vychází čtvrtletně.

Tříčlenná redakční rada obětavě a bezplatně připravuje pro své členy každé číslo už od roku 1998.

Přejeme Vám, abyste se *Žižkovskými listy* byli spokojeni a našli v nich informace, které Vás zajímají, potěší, pobaví a které potřebujete.

Přejeme vám krásné a pokojné vánoce i Nový rok 2009!

Uaše redakce

Žižkovské listy, čtvrtletník Klubu přátel Žižkova. ČÍSLO 40.
Sestavila Jiřina Polanecká. Redakčně upravila Ivana Jenišťová.
Grafická úprava a tisk Denisa Halašová. Pro vlastní potřebu vydal v prosinci 2008
KPŽ, Blahoslavova 2, 130 00 Praha 3, tel. 222 714 180.

www.zizkov-praha3.info